

POPORUL, NAȚIUNEA VĂZUTE CA ELEMENTE DE BAZĂ A IDENTITĂȚII ETNICE A COMUNITĂȚILOR UMANE

Simona GALIMAN,
doctorand ULIM

SUMMARY

People is an organized human society that is in a close national relation, cemented by common historical tradition, ethnic identity, cultural homogeneity, linguistic unity, religious or ideological affinity, which have developed on a common territory by organizing a common economic life, thus forming a social economic and political unit, which have a will to be identified as a people or the consciousness of being people, that offers them the right to dispose of themselves.

Diverse acte internaționale, precum și literatura de specialitate nu definesc strict noțiunile de popor, națiune, grup etnic, minoritate națională, acestea rămânând la discreția cercetătorilor, doctrinarilor, dar și a politicienilor, să-și expună opiniile proprii asupra acestor termene, unele fiind mai mult sau mai puțin științifice, iar altele lipsite total de argumente științifice bazate doar pe anumite interese de a aduce un anumit grup etnic sub o anumită definiție a poporului.

Dacă ne vom adresa Dicționarului Explicativ al Limbii Române vom găsi următoarea tălmăcire al cuvântului popor - *o formă istorică de comunitate umană, superioară tribului, și anterioară națiunii, ai cărei membri locuiesc pe aceleași teritoriu, vorbesc aceeași limbă și au aceeași tradiție culturală* [1]. Evident, această definiție are un caracter științific, deoarece autorii, bineînțeles, au împrumutat-o din literatura de specialitate care este foarte variată și bogată în diferite definiții. Ca o explicație a unui cuvânt tălmăcirea din DEX poate fi acceptată, însă ca o definiție științifică ce ține de un anumit domeniu și care trebuiesc demonstrate, evident astfel de tălmăciri nu pot fi acceptate.

Într-o definiție simplă utilizată de mai mulți autori, poporul este văzut ca *un ansamblu de persoane care locuiesc pe un anumit teritoriu* [2], *ca o entitate concretă care alcătuiește un stat*. Considerăm o astfel de definiție incorectă, deoarece este prea puțin a identifica po-

porul doar cu suma unor persoane care locuiesc pe teritoriul statului respectiv deoarece poporul, fiind văzut ca un element constitutiv al statului, trebuie să dispună de dreptul de a constitui acest stat.

Pentru a identifica poporul unui stat au fost elaborate anumite criterii care includ:

- un ansamblu de indivizi care se bucură de următoarele trăsături comune: o tradiție istorică comună; identitate etnică; omogenitate culturală; unitate lingvistică; afinitate ideologică sau religioasă (legătură națională);
- un teritoriu comun; viață economică comună (teritoriu etnic);
- ansamblu de indivizi trebuie să fie format dintr-un anumit număr de membri;
- ansamblul de indivizi ca un întreg trebuie să aibă voința de a fi identificat ca popor sau conștiința de a fi popor;
- ansamblu de indivizi trebuie să dispună de dreptul de a dispune de sine însuși [3].

În baza acestor criterii putem formula următoarea definiție a poporului. *Poporul reprezintă o societate umană organizată care se află într-o strânsă legătură națională, cimentată prin tradiție istorică comună, identitate etnică, omogenitate culturală, unitate lingvistică, afinitate ideologică sau religioasă, care sau dezvoltat pe un anumit teritoriu comun organizând o viață economică comună, formând astfel o unitate social economică și politică, care dispun de voința de a fi identificat ca popor sau conștiința de a fi popor, ceea ce le permite dreptul de a dispune de sine însuși.*

Poporul unui stat poate fi constituit dintr-o singură etnie dacă ea este singură care s-a asociat în stat sau din mai multe etnii care conviețuiau alături cu etnia de bază. În realitate, în statele contemporane nu se mai poate găsi state cu puritate etnică, deoarece alături de etnia de bază conviețuiesc și alte grupări etnice care toate în ansamblu constituie poporul statului respectiv. Astfel, poporul României îl constituie etnia de bază, românii, dar și germanii, maghiarii, romii, ucrainenii, etc. etc.

În Republicii Moldova poporul îl constituie românii basarabeni (moldovenii), cât și rușii, ucrainenii, belorușii, bulgarii, găgăuzii și

alții care locuiesc pe teritoriul statului și se află într-o strânsă legătură politico-juridică cu statul.

Criteriile de identificare a unui popor sînt specifice numai pentru etnia de bază care a beneficiat de dreptul la autodeterminare dînd naștere statului respectiv și nu pentru grupurile etnice sau minoritățile naționale care conviețuiesc alături de etnia de bază.

De aici putem concluziona că pe teritoriul unui stat unitar nu pot exista două popoare, deoarece toate elementele constitutive ale statului se caracterizează prin unitate, indivizibilitate și inalienabilitate, precum și printr-o strînsă legătură politico-juridică cu profunde semnificații și consecințe. Considerăm incorectă reglementarea din Legea Republicii Moldova din 23.12.1994 privind Statutul juridic special al Găgăuziei (Găgăuz Yeri) în care se spune că purtător al statutului Găgăuziei este poporul găgăuz, puțin numeros care locuiește compact pe teritoriul Republicii Moldova. Această reglementare trebuie înțeleasă că pe teritoriul Republicii Moldova conviețuiesc două popoare, unul numeros (poporul moldovenesc?), iar altul mai puțin numeros (poporul găgăuz). Putem spune doar că, în cazul de față asistăm la un nonsens juridic și politic [4].

Cît privește statele federale, bineînțeles că ele pot îngloba mai multe popoare și mai multe teritorii, dar în consecință ele formează un teritoriu comun federal, o națiune unică (americani, germani, austrieci, belgieni, elvețieni, ruși etc.), o legătură politico-juridică unică (cetățenie comună), federația devenind unitate statală independentă și subiect al raporturilor de drept internațional. Subiecții federației, deși întrunesc unele elemente statale, dispun numai de

o suveranitate limitată și nu posedă dreptul de a părăsi federația. Constituțiile statelor federale nu prevăd mecanisme prin care membrii s-ar putea detașa de federație autodeterminându-se politic într-o nouă formațiune statală suverană și independentă. În dreptul constituțional al unor state europene, inclusiv Rusia se folosește termenul de „popor multinațional, ceea ce nu schimbă caracteristicile poporului identificate de noi anterior, deoarece un popor constituie suma mai multor etnii aflate într-o legătură politico-juridică. În acest context de exemplu, Constituția Rusiei (alin.1 art. 3) folosește termenul de popor în calitate de „unic purtător al suveranității și al puterii de stat”.

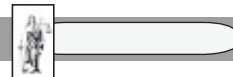
În literatura de specialitate, mai ales cea franceză, poporul ca element inerent al statului se întâlnește și sub denumirea de *populație* [5]. Populația are un înțeles cu mult mai larg decît poporul și dacă am accepta ideea de populație-element inerent al statului aceasta ar putea deveni o sursă de ambiguități. Avînd un caracter elastic, el se poate atribui și la o zonă, o regiune și chiar la un continent pe care trăiesc mai multe popoare. Populație este întotdeauna eterogenă și fluctuantă, spune cu bună dreptate Tudor Drăganu [6]. În schimb, noțiunea popor are un înțeles concret și se utilizează numai alături de noțiunea stat [7], iar noi am mai adăuga și alături de dreptul de a dispune de sine însuși.

Alături de noțiunea de popor, frecvent întîlnim noțiunea de națiune. Termenul „națiune” rezidă în substantivul latin *nasci, natus* (născut). Există o diferență considerabilă între noțiunile de popor și națiune, ceea ce face ca ele să nu se confunde cu suma cetățenilor care locuiesc la un anumit mo-

ment pe un anumit teritoriu. Cât privește definițiile date națiunii, ele sînt foarte diverse, unii autori mergînd chiar pînă la negarea acesteia. Două elemente esențiale ale conceptului „națiune” merită a fi evidențiate. Primul element este de ordin psihologic, înțelegîndu-se unitatea profundă și înnăscută de gîndire și de sentimente care alcătuieste conștiința națională și care implică credința într-un destin comun, cimentată de faptele eroice din trecut și de vicisitudinile comune. Al doilea element, care reprezintă oarecum exteriorizarea sensibilă a celui dintâi, reprezintă – limba. Identitatea vorbirii este proba unei seculare vieți comune în trecut și denotă o similitudine și apropiere între indivizi; facilitează raporturile sociale și permite comunicarea ușoară de tradiții, care se perpetuează ca temei al culturii [8].

În același sens ce pronunță și prof. Tudor Drăganu care evidențiază cele două teorii pentru definirea națiunii. Prima este un număr de factori de ordin material, cum ar fi comunitatea de origine, de limbă, de rasă, de obiceiuri, faptul de a locui o unitate geografică mărginită prin granițe naturale etc. A doua teorie vede temelia solidarității naționale într-un număr de factori spirituali, printre care se numără în special comunitatea de tradiții, de amintiri, de suferințe de aspirații, de voința de a trăi împreună [9].

Dimitrie Gusti spune că dacă rasa, situația geografică (teritoriul), tradițiile istorice reprezintă condiții obiective ale vieții naționale, limba și religia sînt manifestările ei subiective, care numai după ce sînt produse, intră la rîndul lor în categoria condițiilor obiective; toate la un loc nu formează elementele constitutive ale

națiunii, ci numai cadrul ori mediul (cosmic, biologic și psihologic în care se naște și evoluează națiunea [10].

Observăm că între viziunile exprimate privind conținutul națiunii nu există mari deosebiri sau divergențe deoarece, se evidențiază elementele inerente ale națiunii: comunitatea de origine, de limbă, de rasă, de religie, de obiceiuri, comunitatea de tradiții, de amintiri, de suferințe de aspirații, unitatea profundă și înăscută de gândire și de sentimente care alcătuiește conștiința națională. Important este că aceste elemente nu pot fi ignorate, ele există și dacă există atunci ele în ansamblul lor dau naștere la o comunitate care reprezintă ceva mai mult și mai superior decât un ansamblu de indivizi care locuiesc într-o anumită perioadă de timp pe un anumit teritoriu.

Astfel fiind văzute lucrurile putem defini națiunea ca o comunitate istorică de oameni, constituită pe parcursul formării comunității teritoriale, a relațiilor economice, a limbii literare comune, a trăsăturilor specifice ale culturii și psihologiei naționale. Națiunea este rezultatul sau produsul generat de unele elemente obiective cum ar fi: geografia, limba, tradițiile, religia etc. Conform expresiei lui Maurice Hauriou, națiunea este o mentalitate, o dorință de a conviețui colectiv [11].

Totuși, trebuie să recunoaștem, că multe din caracteristicile națiunii nu întotdeauna pot fi considerate ca esențiale. De exemplu, unitatea originii etnice deoarece, cum deja am menționat, nu există națiuni pure din punct de vedere etnic, producându-se amestecuri pornind din cele mai vechi timpuri, generate de cuceriri militare, migrațiuni, comerț, etc. Istoria cunoaște state

care au cuprins în componența sa un număr mai mare sau mai mic de naționalități fără ca acestea să fi manifestat dorința de a trăi împreună. De exemplu în componența URSS au fost integrate circa 120 de naționalități, însă dezintegrarea imperiului în 15 republici suverane și independente a demonstrat faptul că nu a existat acea unitate națională și dorința de a conviețui colectiv.

Mai mult de atât, în aprecierea corectă a națiunii intervine Gean Gicquel care spune că națiunea fiind o categorie istorică este aceea care înglobează trecutul, prezentul și viitorul [12], astfel dându-i un caracter abstract. Ioan Muraru vorbind despre națiune spune că ea exprimă istoria, continuitatea, mai ales continuitatea spirituală și materială [13]. După cum putem observa, și în aprecierile prof. Ioan Muraru se pot observa acele perioade de timp, deoarece istoria reprezintă trecutul, iar continuitatea prezentul și viitorul, deoarece generația care exercită puterea suverană în stat, în scopul continuității statului inevitabil va transmite viitoarei generații limba vorbită, tradițiile și obiceiurile, astfel încât să se păstreze trăsăturilor specifice ale culturii și psihologiei naționale.

Alături de națiune apare și noțiunea de naționalitate care este strâns legată de anumite elemente materiale specifice națiunii, cum ar fi: comunitatea de limbă, de origine, de caracter, de obiceiuri, etc. [14]. Într-o definiție mai simplă naționalitatea este văzută ca un raport al unei persoane la o grupă etnică [15]. Considerăm această definiție corectă deoarece, nu ar trebui să confundăm apartenența la o națiune cu naționalitatea. Deși în marea majoritate a cazurilor naționalitatea poate desena apar-

tenența la o națiune, dar nu neapărat. Astfel, romii se identifică ca naționalitate însă nu există națiune a romilor, același lucru îl putem spune și despre găgăuzii din Republica Moldova care se identifică ca un grup etnic de origine tiurcă, însă fără existența poporului sau națiunii găgăuze.

Evident, astfel văzută națiunea nu are nimic comun cu Statul-rasial sau Națiunea-stat, cu naționalismul caracterizate prin exclusivism și fanatism național. Este strict necesar a nu se confunda Națiunea-stat cu Statul-națiune. Numai la prima vedere s-ar părea că ambele noțiuni sînt identice, în cazul de față schimbarea locului termenilor schimbă considerabil conținutul. Națiunea-stat cuprinde numai membrii unei națiuni favorizate, iar pentru ceilalți membri ai societății, care aparțin altor grupări etnice, se aplică o politică discriminatorie, rasială, fascistă. Acesta este cazul Germaniei fasciste. Cât privește Statul-națiune, în doctrina constituțională occidentală este considerat ca fiind soluția cea mai bună, deoarece ea asigură cea mai profundă solidaritate în rândul populației, reprezintă o componentă esențială a doctrinei tratatelor de pace încheiate după primul război mondial, și în prezent această doctrină reprezintă un factor structurant al relațiilor internaționale [16].

Statul național nu exclude însă, existența pe teritoriul lui a unor minorități etnice care vorbesc limbi diferite, având culturi și istorie diferită și constituie un procent redus față de majoritatea care sa autodeterminat în statul respectiv. De exemplu structura etnică a României este următoarea: români (89%); maghiari (7%); țigani (2%); germani (1%) [17].

În mod diferit de Statul națio-

nal se prezintă Statul multinațional care cuprinde în componența sa mai multe etnii, popoare (națiuni), întruniți în unele formațiuni statale, cum ar fi republici suverane, regiuni și ținuturi autonome. De exemplu Rusia, având o populație de 145 milioane are în componența sa circa 160 de naționalități, unele constituie popoare distincte și chiar națiuni (tătarii din Tatarstan 3,76%, ciuvașii din Ciuvașia 1,21%, bașchirii din Bașcortostan 0,92%, cecenii din Cecenia 0,61%, etc., etc). Aceste popoare, la diferite etape ale dezvoltării sale au fost cucerite sau au aderat benevol la statul Rusia, în prezent păstrându-și identitatea națională fiind integrați în statul federal rus.

La adoptarea Constituției României în 1991 sau făcut unele încercări din partea UDMR (Uniunea Democrată a Maghiarilor din România) de a omite termenul național din sintagma prin care se definește statul român și de a introduce termenul de stat multinațional, ridicând astfel la rang de națiune grupurile etnice minoritare din România. Evident, Adunarea Constituantă a României a respins aceste amendamente fiind confuze și nejustificate din punct de vedere științific.

Altfel stau lucrurile în Republicii Moldova deoarece, Șeful statului Vladimir Voronin la conferința de presă cu tema "Bilanțul primului semestru politic al anului" (30 iulie 2003) vorbind despre "Conceptul politicii naționale" a declarat: "Am în vedere, în primul rând, acea critică dură a Concepției politicii naționale, pe care am înaintat-o spre a fi discutată pe larg de societate, precum și în Parlament, cu titlu de inițiativă legislativă. Această concepție are desigur menirea să contribuie la soluționarea conflictului, în con-

cepție pentru prima dată se menționează că Moldova este un stat multinațional" [18]. Prin această declarație sau confundat astfel grupurile etnice cu națiunile și trezind un val de indignare din partea intelectualității și a unor partide politice din republică deoarece, astfel de afirmații nefondate din punct de vedere științific toarnă apă la moara separatismului, justificând și ideea aberantă de federalizare a republicii.

Dacă termenul de popor poate aduce unele confuzii în aprecierea corectă a dreptului la autodeterminare, atunci termenul de națiune, practic exclude această posibilitate, fapt care a făcut ca el să fie ignorat de foarte mulți, considerând că este un rău care declanșează exclusivitatea națională, iar de aici inegalitatea în drepturi, fascismul, rasismul, genocidul, războaie.

Nu împărtășim această idee, deoarece nu putem nega existența elementelor definitorii care compun o națiune, în același timp aceste elemente nu întotdeauna sînt caracteristice noțiunii popor. Astfel, Republica Moldova ca stat suveran și independent bineînțeles că dispune de un popor purtător al puterii suverane, care a dobândit independența statală în virtutea unor consecințe istorice, cum ar fi dezintegrarea URSS.

Națiune moldovenească însă nu există, deoarece națiunile nu se nasc în virtutea unor consecințe istorice, cum ar fi dezintegrarea URSS și apariția a 15 state suverane și independente. Afirmăm acest lucru chiar în pofida faptului că în Preambulul Constituției se spune: „Având în vedere continuitatea statalității poporului moldovenesc în contextul istoric și etnic al devenirii lui ca națiune”, iar art.2 din Constituție fixează dispoziția pre-

cum că, suveranitatea națională aparține poporului.

Este necesar să facem o precizare privind proveniența acestei dispoziții. În prima constituție franceză din 1791 era fixată prevederea precum că suveranitatea (puterea) aparține națiunii. În a doua constituție a Franței din 1793 deja se vorbea de suveranitatea națională care aparține poporului deoarece, națiunea fiind considerată o categorie abstractă care întruchipează trecutul, prezentul, și viitorul nu putea deține, sau exercita ceva concret [19].

Această dispoziție a fost preluată de unele constituții europene, care fac referință la suveranitatea națională care aparține poporului. Astfel, art.3 din Constituția Franței prevede: «Suveranitatea națională aparține poporului, care o exercită prin reprezentanți și pe calea referendumului»; art.1 din Constituția Spaniei: «Suveranitatea națională rezidă în poporul spaniol, toate puterile statului emană de la el»; art.25 din Constituția Belgiei: «Toată puterea emană de la națiune». Și Constituția României în art.2 face referire la caracterul național al statului stabilind ca și constituția franceză că suveranitatea națională aparține poporului [20].

Cât privește Republica Moldova, în 1994 la adoptarea Constituției constituentul a preluat formularea din art. 2 al Constituției României, dar fără a ține cont că statul Republica Moldova nu mai are un caracter național, deoarece națiunea românească este divizată în două state suverane și independente, România și Republica Moldova.

Nu dorim să intrăm în polemică, vom menționa doar că națiunile sînt anterioare apariției statelor, iar procesul constituirii unei nați-

uni este un proces istoric îndelungat care pornește din perioada în care o populație a devenit sedentară pe un anumit teritoriu având ca bază comunitatea de origine etnică, de limbă, cultură, de religie, de factură psihică, de viață, de tradiții și de idealuri, dar mai ales trecutul istoric și voința de a fi împreună a celor care au dăinuit pe un anumit teritoriu. Sentimentul național, susține prof. Ion Deleanu, constituie astfel cel mai puternic ferment al coeziunii statului și al permanenței lui [21].

Admiterea conceptului de națiune se explică prin necesitatea aprecierii caracterului național și identificarea particularităților individuale ale statelor, la fel și aprecierea corectă a subiecților care dispun de dreptului la autodeterminare politică. Din aceste considerente ne raliem afirmațiilor lui Erdjan Curbanov precum că, utilizarea tuturor altor criterii (politice, istorice, economice) cu privire la stabilirea cine are dreptul la autodeterminare și cine nu, ghidează la un șir de probleme teoretice. Acele grupuri care vor fi calificate, să cuprindă toate criteriile „de popor cu drept de autodeterminare”, vor putea cere ulterior dreptul de separare de la statele în a căror componență sînt [22].

Referințe bibliografice

1. Dicționarul explicativ al limbii Române, Univers Enciclopedic, București 1998, ed. II, pag. 670
2. Gheorghe Iancu, Drept constituțional și instituții politice, Ed.Lumina Lex, București, 2005, p.250
3. Victor Popa, Drept public, Chișinău, 1998, p.30
4. Legea Republicii Moldova din 23.12.1994 privind Statutul juridic special al Găgăuziei (Găgăuz Yeri)
5. Dominique Turpin, Droit constitutionnel, Presses Universitaires de France, Ed.PUF, 1994, p.43. Gean Gicquel, Droit constitutionnel et institutions politiques, 10 –Edition, Montchrestien, Paris, 1989, p.58. Georges Burdeau, Francis Hamon, Michel Troper, Droit constitutionnel, Ed. LGDJ, Paris, 1993, p.28
6. Ion Deleanu, Drept constituțional și instituții politice, vol.II, Ed. Chemarea, Iași, 1993, p.12
7. Victor Popa, Drept public, Chișinău, 1998, p.31
8. Giorgio del Vecchio, Lecții de filosofie juridică. Ed. Europa Nouă, pag.275
9. Tudor Drăganu, Drept constituțional și instituții politice, Tratat elementar, Vol.I, Ed. Lumina Lex, 2000, p.128
10. Dimitrie Gusti, Sociologia națiunii și războiului, Ed. Flaoarea albastră, București, 1995, p. 74
11. Maurice Hauriou, Droit Constitutionnel, Paris, 1929.
12. Jean Gicquel, Droit constitutionnel et institutions politiques, Montchrestien, Paris, 1989, pag. 226
13. Ioan Muraru, Drept constituțional și instituții politice, vol.I, București, 1993, p.158.
14. Tudor Drăganu, op.cit., p.129
15. Constantin.Mureșan, Națiunea, naționalism. Evoluția naționalităților, Cluj-Napoca, 1996, p.12
16. Cristian Inescu, Instituții politice și drept constituțional, Ed.Juridică, București, 2004, p.60
17. Sursa:http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/ro/infoCountry-Page/setimes/resource_centre/countries/romania?country=Romania
18. Vladimir Voronin, Comunicare “Conceptul politicii naționale”, la Conferința de presă cu tema “Bilanțul primului semestru politic al anului” (30 iulie 2003), <http://www.presedinte.md/press.php?p=1&s=1223&lang=rom>
19. Marcel Prelot, Precis de Droit Constitutionnel, troisieme edition, Paris, Librairie DALLOZ, 1955, p.90
20. Mihai Constantinescu, Antonie Iorgovan, Ioan Muraru, Elena Simina Tănăsescu, Constituția României revizuită. Comentarii și explicații, ED.ALL BECK, București, 2004, p.4
21. Ion Deleanu, op.cit., p.12
22. Erdjan Curbanov, Ethnopolitical Conflicts in the Transcaucasus: their roots and solutions, Ed. Center for International Development and Conflict Management, University of Maryland, 1997, p.123